

Spis treści

13. Halogenki alkilów	1
13.1. Słownictwo halogenków alkilów	1
13.2. Metody otrzymywania halogenków alkilów	2
13.2.1. Metody laboratoryjne syntezy halogenków alkilów	2
13.2.2. Metody syntezy halogenków alkilów o znaczeniu technologicznym.....	7
13.3. Właściwości fizyczne	8
13.4. Właściwości chemiczne	9
13.4.1. Przykłady reakcji nukleofilowego podstawienia (S_N)	9
13.4.2. Reakcje nukleofilowego podstawienia (S_N) z użyciem alkilo- i arylosulfonianów	11
13.4.3. Inne reakcje halogenków alkilów.....	13
13.4.4. Mechanizmy reakcji nukleofilowego podstawienia	13
13.4.4.1. Reakcje dwucząsteczkowego podstawienia nukleofilowego – S_N2	14
13.4.4.2. Reakcje jednocząsteczkowego podstawienia nukleofilowego – S_N1	17
13.4.4.3. Czynniki wpływające na szybkość reakcji S_N2 i S_N1	20
13.4.4.4. Czynniki preferujące reakcje S_N1 i S_N2	24
13.4.4.5. Podstawienie nukleofilowe w halogenkach typu alilowego	25
13.4.4.6. Wewnątrzcząsteczkowe podstawienie nukleofilowe. Efekt grupy sąsiadującej (ang. "neighboring group effect")	26
13.4.4.7. Reakcje S_{Ni}	29
13.4.5. Reakcje eliminacji.....	30
13.4.5.1. Typy reakcji eliminacji	30
13.4.5.2. Mechanizmy eliminacji halogenków alkilów (dehydrohalogenacji) i sulfonianów alkilów	31
13.4.5.3. Eliminacja i podstawienie nukleofilowe jako procesy konkurencyjne .	40
14. Halogenki arylów	43
14.1. Struktura i słownictwo	43
14.2. Metody syntezy halogenków arylów	43
14.3. Właściwości fizyczne	44
14.4. Właściwości chemiczne	45
14.4.1. Reakcje nukleofilowego podstawienia <i>via</i> benzyn (1,2-didehydrobenzen) – mechanizm eliminacji-addycji.....	46
14.4.2. Reakcje nukleofilowego podstawienia aktywowanych halogenków arylów.....	49
14.4.2.1. Reakcje nukleofilowego podstawienia aromatycznego - S_NAr	50
14.4.2.2. Reakcje zastępczego podstawienia nukleofilowego - VNS	53
14.4.3. Reakcje podstawienia halogenków typu winylowego.....	54
15. Alkohole	57
15.1. Słownictwo alkoholi	57
15.2. Metody otrzymywania alkoholi	58
15.2.1. Addycja związków Grignarda do grupy karbonylowej	58
15.2.1.1. Planowanie syntez Grignarda	61
15.2.1.2. Ograniczenia w syntezach Grignarda	61
15.2.2. Reakcje związków Grignarda z tlenkiem etylenu - hydroksyetylowanie	62

15.2.3.	Hydratacja alkenów	62
15.2.4.	Redukcja związków zawierających grupę karbonylową	66
15.2.5.	Techniczne metody syntezy alkoholi	66
15.3.	Właściwości fizyczne	68
15.4.	Właściwości chemiczne	68
15.4.1.	Alkohole jako kwasy	68
15.4.2.	Alkohole jako zasady	69
15.4.3.	Utlenianie alkoholi	73
15.4.3.1.	Utlenianie 1 ⁰ alkoholi	73
15.4.3.2.	Utlenianie 2 ⁰ alkoholi	73
15.4.3.3.	Selektywne metody utlenienia alkoholi	74
15.4.4.	Analiza alkoholi jedno- i wielowodorotlenowych	76
16	Fenole	79
16.1.	Słownictwo fenoli	79
16.2.	Metody otrzymywania fenoli	80
16.2.1.	Hydroliza halogenków arylów	80
16.2.2.	Synteza fenolu metodą „kumenową”	81
16.2.3.	Reakcja zagotowania - hydroliza soli diazoniowych (patrz rozdz. 21.3., str. 237)	82
16.2.4.	Wymiana grupy sulfonowej na hydroksylową w aromatycznych sulfonianach	82
16.3.	Właściwości fizyczne fenoli	82
16.4.	Właściwości chemiczne fenoli	83
16.4.1.	Fenole jako kwasy	83
16.4.2.	Fenole jako zasady	85
16.4.3.	Fenole jako substraty w reakcjach S _E Ar	87
16.4.4.	Utlenianie fenoli	91
16.4.5.	Próba barwna na fenole	92
17.	Etery łańcuchowe i cykliczne	93
17.1.	Słownictwo eterów	93
17.2.	Metody otrzymywania eterów	94
17.2.1.	Międzycząsteczkowa dehydratacja alkoholi	94
17.2.2.	Synteza Williamsona	95
17.2.3.	Alkoksylmerkuracja-demerkuracja	96
17.2.4.	Synteza eterów alkilowo- <i>t</i> -butylowych	96
17.3.	Właściwości fizyczne eterów	97
17.4.	Właściwości chemiczne eterów	97
17.5.	Etery cykliczne	100
17.6.	Epoksydy (oksydany)	101
17.6.1.	Synteza epoksydów	101
17.6.2.	Właściwości chemiczne epoksydów	103
17.6.2.1.	Otwieranie pierścieni epoksydowych w warunkach katalizy kwasowej	103
17.6.2.2.	Otwieranie pierścieni epoksydowych w środowisku zasadowym	105
18.	Aldehydy i ketony. Reakcje addycji nukleofilowej	107
18.1.	Słownictwo aldehydów i ketonów	108

18.1.1.	Słownictwo aldehydów	108
18.1.2.	Słownictwo ketonów	109
18.2.	Struktura i tautomeria keto-enolowa	110
18.3.	Metody otrzymywania aldehydów i ketonów	112
18.3.1.	Metody syntezy aldehydów	112
18.3.2.	Metody syntezy ketonów	115
18.4.	Właściwości fizyczne aldehydów i ketonów	116
18.5.	Właściwości chemiczne	117
18.5.1.	Addycja nukleofilowa -mechanizm reakcji	117
18.5.2.	Addycja nukleofilowa bez następczej eliminacji wody	119
18.5.2.1.	Addycja związków Grignarda (patrz rozdz. 15.2.1, str. 58)	119
18.5.2.2.	Reakcja Reformatskiego	119
18.5.2.3.	Addycja cyjanowodoru	121
18.5.2.4.	Addycja wodorosiarczynu sodu	121
18.5.2.5.	Addycja wody	122
18.5.2.6.	Addycja alkoholi - hemiacetale i acetale	123
18.5.3.	Addycja nukleofilowa z następczą eliminacją wody	124
18.5.4.	Utlenianie aldehydów i ketonów	127
18.5.5.	Redukcja aldehydów i ketonów	128
18.5.6.	Reakcja Cannizzaro	131
19.	Kwasy karboksylowe i dikarboksylowe	133
19.1.	Słownictwo kwasów karboksylowych	133
19.1.1.	Słownictwo systematyczne	133
19.1.2.	Słownictwo zwyczajowe	134
19.1.3.	Słownictwo racjonalne	135
19.2.	Metody otrzymywania kwasów karboksylowych	136
19.3.	Metody przemysłowe syntezy kwasów karboksylowych	139
19.4.	Homologowanie kwasów karboksylowych. Reakcja Arndta-Eisterta	140
19.5.	Właściwości fizyczne kwasów karboksylowych	142
19.6.	Właściwości chemiczne kwasów karboksylowych	142
19.6.1.	Dysocjacja kwasów w roztworach wodnych. Stała kwasowości	142
19.6.2.	Wymiana hydroksylu na inne podstawniki	145
19.6.2.1.	Synteza estrów - reakcja estryfikacji	145
19.6.2.2.	Synteza chlorków acylów	146
19.6.2.3.	Synteza amidów kwasowych	146
19.6.3.	Redukcja grupy karbonylowej	146
19.6.4.	Reakcje dekarboksylacji	147
19.6.5.	Synteza α -halogenokwasów. Reakcja Hella-Volharda-Zielińskiego (HVZ)	149
19.6.6.	Specyficzne właściwości kwasu mrówkowego	150
19.7.	Kwas węglowy i jego pochodne	151
19.8.	Kwasy dikarboksylowe	153
19.8.1.	Metody syntezy kwasów dikarboksylowych	153
19.8.2.	Właściwości fizyczne kwasów dikarboksylowych	155
19.8.3.	Właściwości chemiczne kwasów dikarboksylowych	155
19.8.4.	Zastosowanie kwasów dikarboksylowych	157
20.	Pochodne kwasów karboksylowych	161
20.1.	Mechanizm nukleofilowej addycji-eliminacji przy atomie węgla grupy acylowej	162
20.2.	Chlorki acylów	165

20.2.1.	Słownictwo	165
20.2.2.	Metody otrzymywania chlorków acylów	165
20.2.3.	Właściwości fizyczne chlorków acylów	166
20.2.4.	Właściwości chemiczne chlorków acylów	167
20.3.	Bezwodniki kwasowe	168
20.3.1.	Słownictwo	168
20.3.2.	Metody otrzymywania bezwodników kwasowych	169
20.3.3.	Właściwości fizyczne bezwodników kwasowych	170
20.3.4.	Właściwości chemiczne bezwodników kwasowych	170
20.4.	Estry kwasów karboksylowych	171
20.4.1.	Słownictwo	171
20.4.2.	Metody otrzymywania estrów	172
20.4.3.	Właściwości fizyczne estrów	175
20.4.4.	Właściwości chemiczne estrów	175
20.5.	Ortoestry	179
20.6.	Estry o znaczeniu przemysłowym Woski, tłuszcze i oleje	180
20.7.	Amidy kwasowe	181
20.7.1.	Słownictwo	181
20.7.2.	Metody otrzymywania amidów kwasowych	182
20.7.3.	Właściwości fizyczne amidów kwasowych	184
20.7.4.	Struktura i właściwości chemiczne amidów kwasowych	184
21.	Organiczne związki azotowe	187
21.1.	Aniony ambidentne. Nitryle i izonitryle	187
21.1.1.	Aniony ambidentne	187
21.1.2.	Nitryle i izonitryle	190
21.1.2.1.	Słownictwo	191
21.1.2.2.	Metody otrzymywania	191
21.1.2.3.	Właściwości chemiczne	193
21.2.	Aminy alifatyczne	195
21.2.1.	Słownictwo amin alifatycznych	196
21.2.2.	Struktura i stereochemia amin alifatycznych oraz czwartorzędowych soli amoniowych	199
21.2.3.	Metody otrzymywania amin alifatycznych	200
21.2.3.1.	Amonoliza halogenków alkilów	200
21.2.3.2.	Synteza Gabriela - monoalkilowanie N-chronionej pochodnej amoniaku	201
21.2.3.3.	Metody redukcyjne	202
21.2.3.4.	Degradacja amidów kwasowych Hofmanna (1882 r.)	206
21.2.3.5.	Degradacja Curtiusa	208
21.2.3.6.	Przegrupowanie Beckmanna	208
21.2.3.7.	Reakcja Rittera	209
21.2.4.	Właściwości fizyczne amin alifatycznych	210
21.2.5.	Właściwości chemiczne amin alifatycznych	211
21.2.5.1.	Aminy jako zasady	211
21.2.5.2.	Aminy jako kwasy	213
21.2.5.3.	Reakcje amin alifatycznych z kwasem azotawym	213
21.2.5.4.	Alkilowanie amin. Degradacja Hofmanna czwartorzędowych wodorotlenków amoniowych	215
21.2.5.5.	Reakcje amin ze związkami karbonylowymi	218

21.2.5.6.	Utlenianie amin	219
21.2.6.	Analiza amin. Test Hinsberga	220
21.2.7.	Niektóre ważne biologicznie aminy	220
21.3.	Aminy aromatyczne i sole diazoniowe	222
21.3.1.	Słownictwo amin aromatycznych	222
21.3.2.	Metody otrzymywania pierwszorzędowych amin aromatycznych.....	223
21.3.2.1.	Redukcja nitrozwiązków aromatycznych	223
21.3.2.2.	Amonoliza chlorowcopochodnych aromatycznych	224
21.3.2.3.	Degradacja amidów kwasowych Hofmanna.....	225
21.3.3.	Właściwości fizyczne amin aromatycznych.....	225
21.3.4.	Właściwości chemiczne amin aromatycznych	225
21.3.4.1.	Zasadowość amin aromatycznych	225
21.3.4.2.	Aminy aromatyczne jako nukleofile.....	227
21.3.4.3.	Reakcje elektrofilowego podstawienia aromatycznego (S_EAr)	228
21.3.5.	Aromatyczne sole diazoniowe	234
21.3.5.1.	Struktura i właściwości fizyczne	234
21.3.5.2.	Właściwości chemiczne i zastosowania.....	234
21.3.5.2.1.	Reakcje wymiany grupy diazoniowej na inne podstawniki (z wydzieleniem cząsteczki azotu).....	235
21.3.5.2.2.	Redukcja soli diazoniowych na arylohydrazyny	241
21.3.5.2.3.	Reakcje sprzęgania soli diazoniowych.....	242

22. Architektura cząsteczek organicznych - metody tworzenia wiązań węgiel-węgiel 247

22.1.	Koncepcja "twardych" i "miękkich" kwasów i zasad (HSAB)	248
22.2.	Aniony enolanowe i aza-enolanowe (karboaniony stabilizowane rezonansem)	250
22.2.1.	Wpływ czynników strukturalnych i zewnętrznych na kierunek reagowania anionów enolanowych	251
22.3.	Trwałe równoważniki enoli	252
22.4.	Alkilowanie nitryli, ketonów i estrów.....	256
22.4.1.	Alkilowanie nitryli	257
22.4.2.	Alkilowanie ketonów	257
22.4.3.	Alkilowanie estrów	258
22.5.	Halogenowanie enoli i enolanów	259
22.5.1.	Bromowanie ketonów katalizowane kwasami	259
22.5.2.	Bromowanie ketonów <i>via</i> aniony enolanowe	260
22.6.	Kondensacje katalizowane zasadami	261
22.6.1.	Kondensacja aldolowa	262
22.6.2.	Kontrolowana krzyżowa ("mieszana") kondensacja aldolowa.....	265
22.6.3.	Kondensacja Tollensa	266
22.6.4.	Kondensacja Claisena-Schmidta	267
22.6.5.	Kondensacja Knoevenagla	267
22.6.6.	Kondensacja Perkina.....	270
22.6.7.	Kondensacja Darzensa	271
22.6.8.	Kondensacje Claisena	272
22.6.8.1.	Reakcje autokondensacji	273
22.6.8.2.	Reakcje kondensacji krzyżowej estrów enolizujących z nieenolizującymi	275
22.6.8.3.	Reakcje kondensacji estrów z ketonami	276
22.6.9.	Kondensacja Dieckmanna.....	278

22.7.	Reakcja Wittiga i reakcja Hornera-Wadswortha-Emmons (reakcja HWE).....	279
22.7.1.	Reakcja Wittiga.....	279
22.7.2.	Reakcja Hornera-Wadswortha-Emmons (reakcja HWE)	284
22.8.	Reakcja Michaela.....	288
22.9.	Syntezy malonowe.....	291
22.10.	Syntezy ketonów z użyciem estru acetylooctowego	294

Skorowidz

299

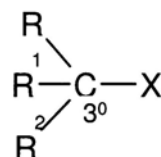
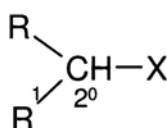
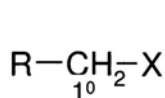
13

Halogenki alkilów

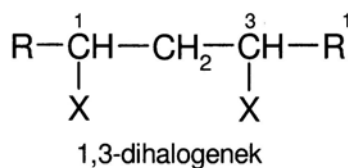
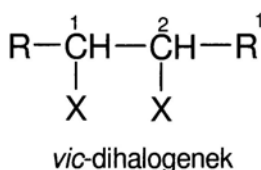
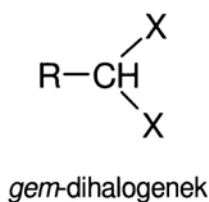
Halogenki alkilów są pochodnymi węglowodorów, w których jeden lub więcej atomów wodoru zastąpiono atomem (atomami) fluorowców.

Wzór ogólny monohalogenku: $R-X$; $X = F, Cl, Br, I$.

Monohalogenki alkilów mogą być 1^0 , 2^0 lub 3^0 :

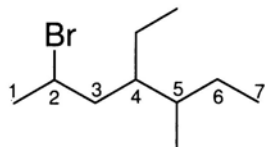
Dihalogenki mogą być: geminalne (*gem-* ; 1,1-), wicynalne (*vic-* ; 1,2-) i inne (1,3-; 1,4- ; 1,5,- ; itd.), np.:

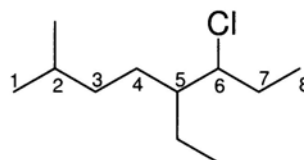
Tri- i tetrahalogenki alkilów, poza nielicznymi wyjątkami, nie mają większego znaczenia.

13.1. Słownictwo halogenków alkilów

W *słownictwie systematycznym* obowiązują reguły analogiczne jak w słownictwie alkanów (rozdział 2). Numeracja atomów węgla łańcucha macierzystego winna zaczynać się od *końca bliższego pierwszego podstawnika*, niezależnie od tego czy jest to grupa alkilowa (arylowa) czy atom fluorowca, np.:

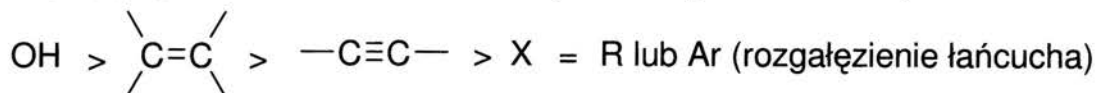

2-bromo-4-etylo-5-metyloheptan
a nie: 6-bromo-4-etylo-3-metyloheptan

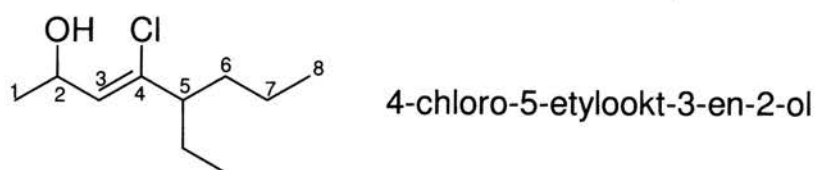
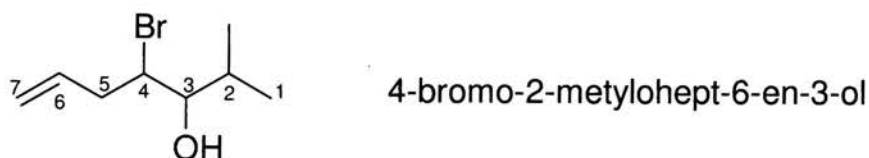

6-chloro-5-etylo-2-metylooktan
a nie: 3-chloro-4-etylo-7-metylooktan

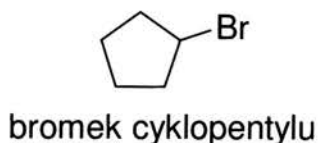
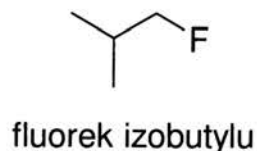
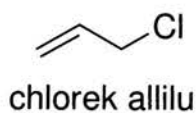
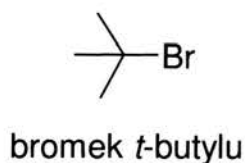
W przypadku halogenków wielofunkcyjnych obowiązują następujące zasady pierwszeństwa, określające kierunek numeracji podstawowego łańcucha węglowego i przypisywania lokantów określonym funkcjom chemicznym:

np.:

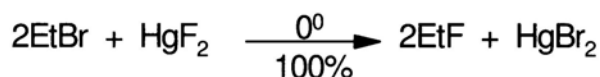
W *słownictwie racjonalnym*, stosowanym powszechnie dla halogenków alkilów o stosunkowo prostej budowie, nazwę halogenku tworzymy, dodając słowo fluorek, chlorek, bromek lub jodek do nazwy odpowiedniej grupy alkilowej lub arylowej, np.:

13.2. Metody otrzymywania halogenków alkilów

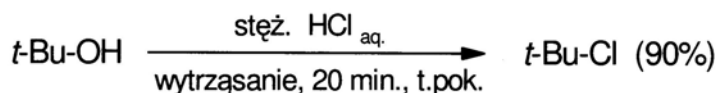
13.2.1. Metody laboratoryjne syntezy halogenków alkilów

Fluorki alkilów, które nie mają praktycznie znaczenia jako substraty w syntezie organicznej ze względu na zbyt małą reaktywność chemiczną, otrzymać można drogą wymiany atomu bromu w bromkach alkilów na atom fluoru za pomocą HgF_2 lub SbF_3 , np.:

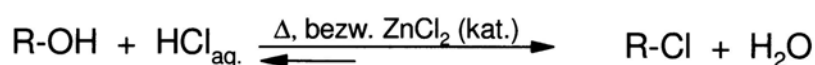

Chlorki alkilów otrzymuje się z *alkoholi* za pomocą poniższych reakcji:

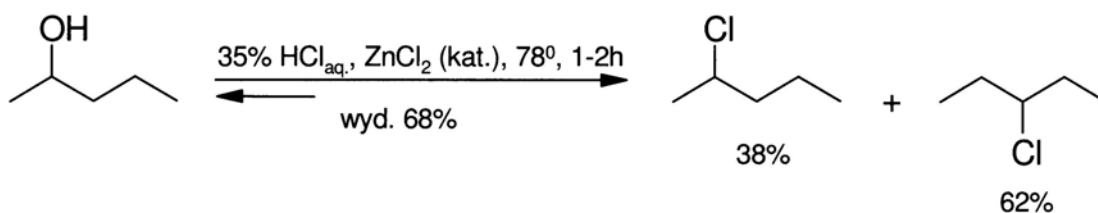
- Wymiana OH → Cl przy użyciu stęż. kwasu solnego. Jedynie alkohole 3° i benzytowe reagują już w temp. pokojowej i bez katalizatora:

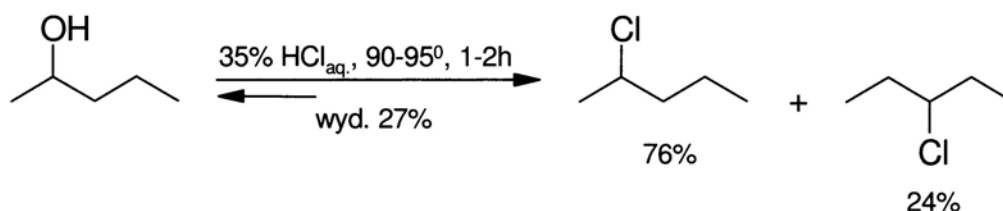
W przypadku alkoholi 1° i 2° stosuje się bezw. ZnCl₂ jako katalizator:

Alkohole 2° tworzą z reguły mieszaniny regioizomerycznych chlorków (częściowy udział mechanizmu S_N1 i przegrupowania karbokationów):

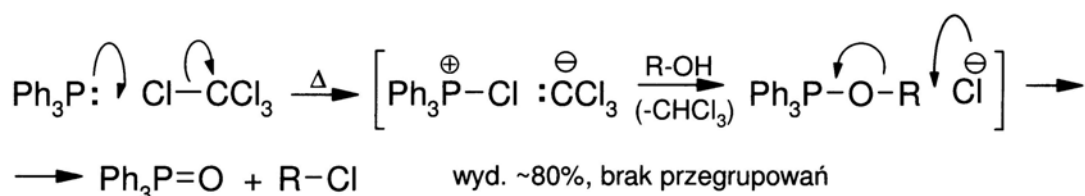

Bez katalizatora powstaje z niską wydajnością również mieszanina regioizomerycznych chlorków:

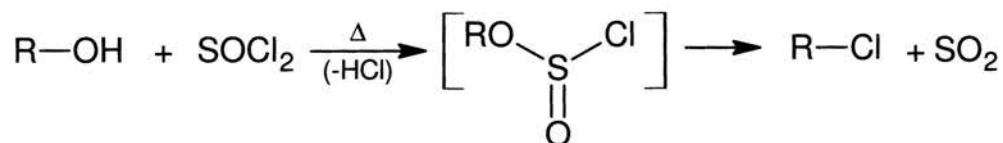
Mechanizm reakcji będzie szczegółowo omówiony w rozdz. 15.4.2.

- Reakcja alkoholi 1° i 2° z CCl₄ i trifenylfosfiną*:

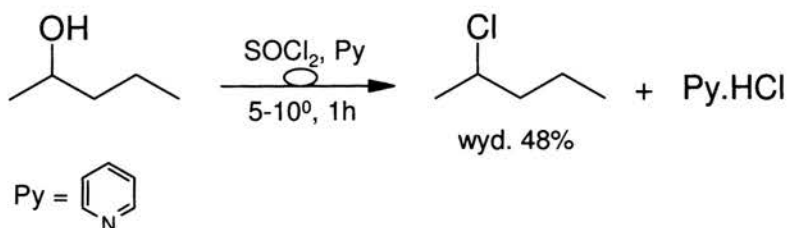
* I.M. Downie, J.B. Holmes, J.B. Lee, *Chem. and Ind.* **1966**, 900.

- Reakcja alkoholi 1° i 2° z chlorkiem tionylu:

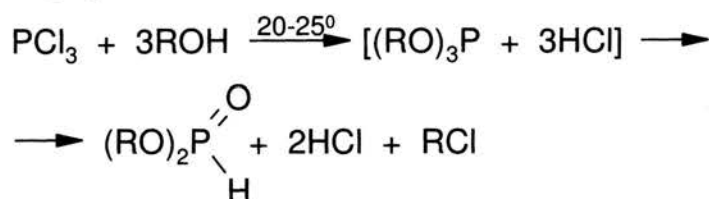

Reakcja zachodzi *bez przegrupowań* i z *retencją konfiguracji* (mechanizm S_Ni, por. rozdz. 13.4.4.7).

W obecności pirydyny alkohole 2° reagują z SOCl₂ z *inwersją konfiguracji* (mechanizm S_N2, por. rozdz. 13.4.4.7), np.:

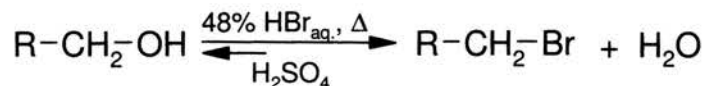

Do syntezy chlorków alkilów z alkoholi *nie nadaje się* PCl₃ ze względu na niekorzystną stechiometrię reakcji, w wyniku której z 3 moli alkoholu tylko 1 mol ulega przemianie w chlorek:

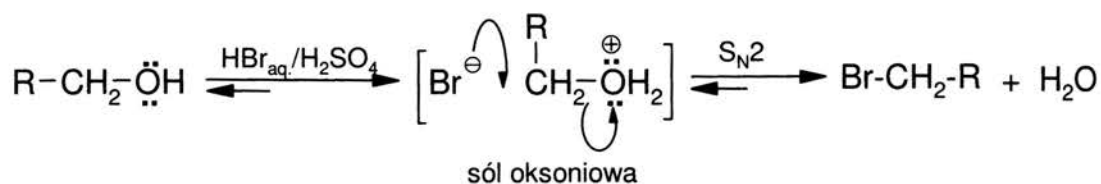

Bromki alkilów otrzymuje się z alkoholi drogą wymiany grupy OH na atom bromu za pomocą:

- 48% kwasu bromowodorowego z dodatkiem stęż. H₂SO₄ (dla 1° ROH):

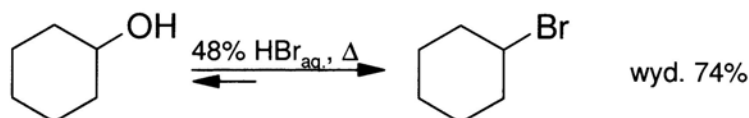

Mechanizm tej reakcji, w której tworzy się pośrednio *sól oksoniowa*, przedstawić można równaniem:

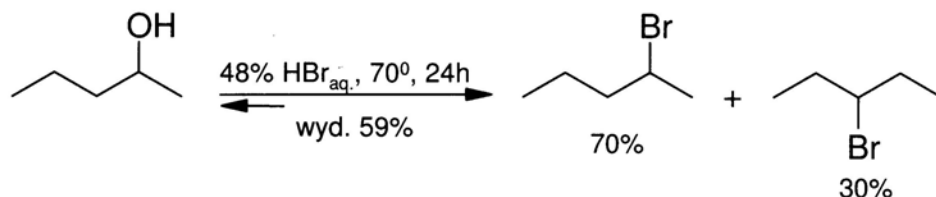

- 48% kwasu bromowodorowego (dla 2° R-OH), np.:

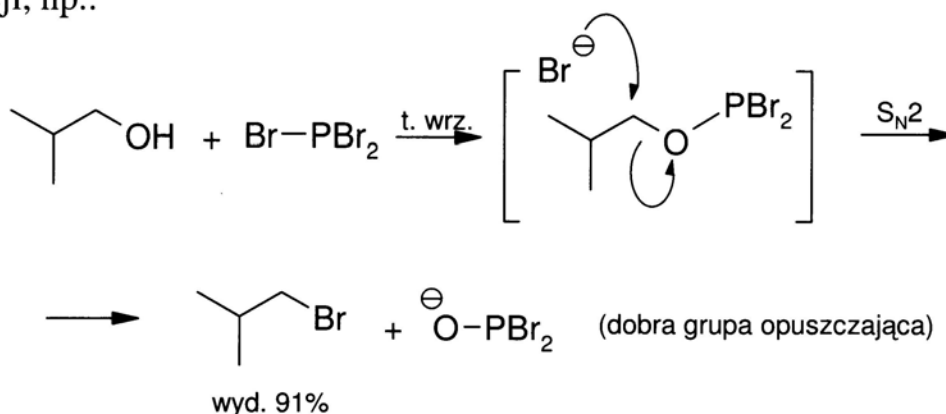

W reakcji tej obserwuje się z reguły powstawanie mieszanin regioizomerycznych bromków (częściowy udział mechanizmu S_N1, por. rozdz. 15):

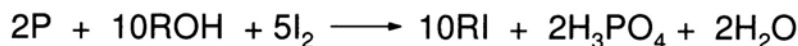
W obecności katalitycznej ilości bromku tetraalkiloamoniowego wydajność czystego 2-bromopentanu jest *praktycznie ilościowa**.

- Trójbromku fosforu, który w reakcji z alkoholem tworzy związek pośredni, reagujący z anionem bromkowym według mechanizmu S_N2 praktycznie bez udziału przegrupowań i konkurencyjnej reakcji eliminacji, np.:

Jodki alkilów otrzymać można poniższymi metodami:

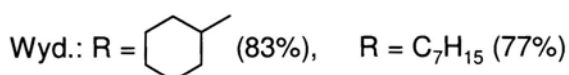
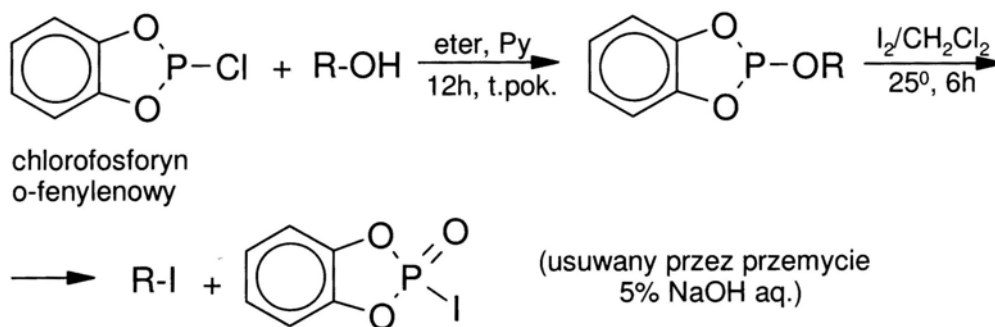
- Wymiana grupy OH w alkoholach na atom jodu przez dodawanie gorącego alkoholowego roztworu jodu do gorącej zawiesiny czerwonego fosforu w alkoholu:

Wydajności powyższej reakcji są bliskie ilościowych dla 1° R-OH i również wysokie (85–95%) dla 2° R-OH.

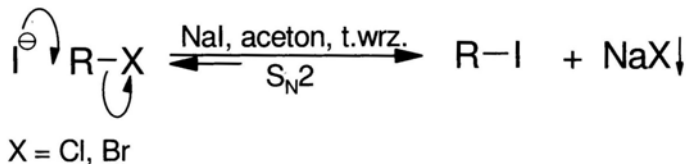
* Mechanizm reakcji prawdopodobnie zmienia się na „czysty” S_N2 i praktycznie eliminujemy konkurencyjny proces eliminacji. G. Dakka, Y. Sasson, *Tetrahedron Lett.* **1987**, 28, 1223.

- Wymiana grupy OH w alkoholach na atom jodu przy użyciu chlorofosforynu o-fenylowego i jodu*:

Metoda jest rekomendowana dla alkoholi podatnych na reakcje eliminacji.

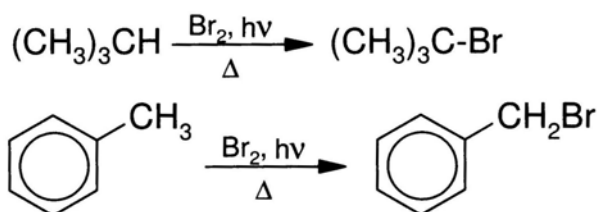
- Reakcja Finkelsteina – wymiana atomu Cl lub Br w chlorkach lub bromkach alkilów na atom jodu przez ogrzewanie ich we wrzącym acetonie z jodkiem sodu. Jest to *reakcja nukleofilowego podstawienia S_N2*, w której stan równowagi przesunięty jest praktycznie całkowicie na prawo wskutek wytrącania się nierozpuszczalnego w acetonie NaCl lub NaBr:

Reakcję Finkelsteina można również wykorzystać do syntezy fluorków alkilów, stosując np. KF, AgF lub HgF₂ jako źródło anionów F[⊖].

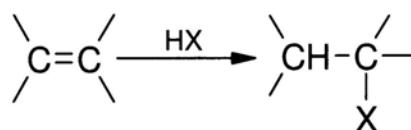
Niektóre halogenki alkilów można również otrzymać przez:

- Halogenowanie pewnych typów węglowodorów:

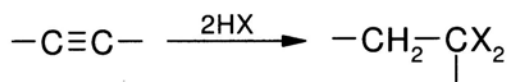

* E.J. Corey, J.E. Anderson, *J.Org.Chem.* **1967**, 32, 4160. Synteza chlorofosforynu o-fenylowego: patrz P.C. Crofts, J.H.H. Markes, H.N. Rydon, *J.Chem.Soc.* **1958**, 4250.

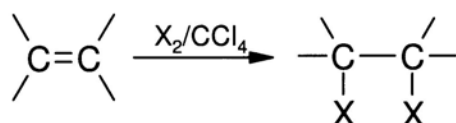
- Addycję HX do alkenów:

- Addycję HX do alkinów:

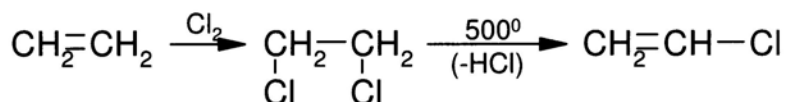

- Addycję X₂ do alkenów:

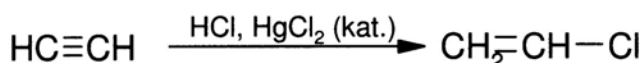

13.2.2. Metody syntezy halogenków alkilów o znaczeniu technologicznym

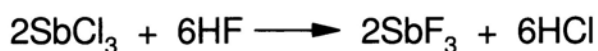
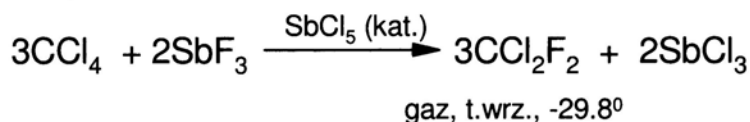
- **Chlorek winylu**, ważny monomer do polimeryzacji winylowej (por. rozdz. 4.6.4.3, tom 1), otrzymać można z etylenu:

lub z acetylenu:

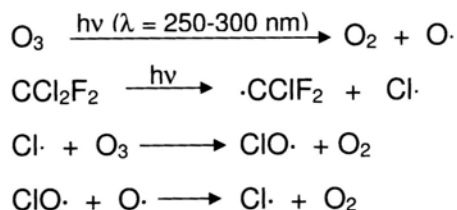

- **Freony**, np. dichlorodifluorometan, CFC12, freon 12 – gaz niepalny, bezwonny i nietoksyczny, stosowany jako medium chłodzące do lodówek i agregatów klimatyzacyjnych (Midgley i Henne, 1930 r.), otrzymuje się z CCl₄:

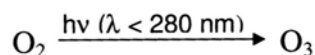

W połowie lat siedemdziesiątych zauważono, że fotochemiczne reakcje freonów w stratosferze (30-90 km nad powierzchnią ziemi) powodują stopniowy

zanik warstwy ozonowej, która absorbuje zabójcze dla żywych komórek promieniowanie UV o dług. fali 250-300 nm ($1\text{nm} = 10^{-7}\text{cm}$), chroniąc nas przed jego działaniem:

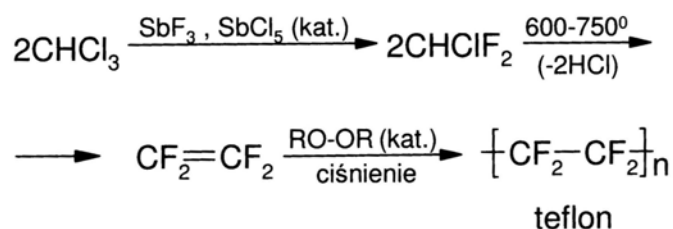

Atomy chloru $\text{Cl}\cdot$, utworzone w wyniku fotolizy freonów, reagują z ozonem przekształcając go w tlen. Resynteza ozonu zachodzi pod wpływem promieniowania słonecznego:

Jest to proces stosunkowo powolny, wskutek czego tzw. „dziura ozonowa” pogłębia się okresowo. Obecnie konwencje międzynarodowe zakazują używania freonów jako gazów do produkcji preparatów aerozolowych.

- **Tetrafluoroetylen**, monomer do produkcji *teflonu* (du Pont, 1941 r.) otrzymuje się z CHCl_3 :

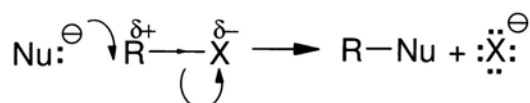
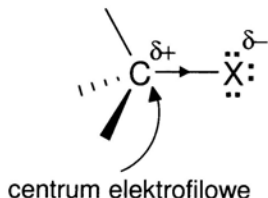
Teflon jest trwały do temp. 327° i odporny praktycznie na wszystkie chemikalia. Jest on ponadto bardzo dobrym izolatorem, a w połączeniu z grafitem służy do produkcji uszczelek do celów specjalnych.

13.3. Właściwości fizyczne

Halogenki alkilów są związkami o stosunkowo niskich temp. wrzenia, ponieważ ich cząsteczki nie ulegają asocjacji (brak *kwasowych* atomów H zdolnych do tworzenia wiązań wodorowych). Związki CH_3X z wyjątkiem CH_3I (t. wrz. $+42^\circ$) są gazami; $\text{C}_2\text{H}_5\text{Cl}$ jest również gazem (t.wrz. $+13^\circ$); $\text{C}_2\text{H}_5\text{Br}$ (t.wrz. $+38^\circ$) i $\text{C}_2\text{H}_5\text{I}$ (t. wrz. $+72^\circ$) oraz wyższe halogenki alkilowe są cieczami nierozpuszczalnymi w wodzie. Jodki, bromki i polichlorki są cięższe od wody, chlorki i fluorki – lżejsze.

13.4. Właściwości chemiczne

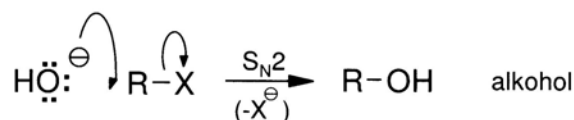
Polaryzacja wiązania C–X w cząsteczce halogenku alkilu powoduje wytworzenie na atomie węgla „deficytowego” *centrum elektrofilowego*, które może być atakowane przez dowolny praktycznie *odczynnik nukleofilowy*. Ponieważ anion $X^{\ominus}$ jest zwykle stosunkowo dobrą grupą opuszczającą*, atak taki prowadzi do wymiany atomu fluorowca na resztę nukleofila w tzw. *reakcji nukleofilowego podstawienia* (S_N)**:

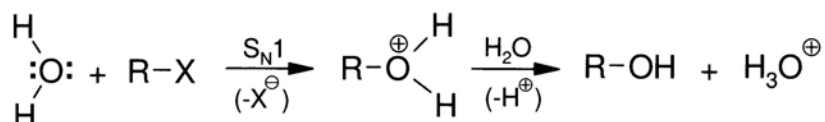
Reakcje nukleofilowego podstawienia zarówno anionami jak i obojętnymi elektrycznie cząsteczkami posiadającymi wolną parę (pary) elektronów mają w przypadku użycia *pierwszo-* i *drugorzędowych halogenków* (*mechanizm S_N2* , *vide infra*) duże znaczenie preparatywne, służąc do otrzymywania wielu klas związków drogą wymiany grup funkcyjnych***.

13.4.1. Przykłady reakcji nukleofilowego podstawienia (S_N)

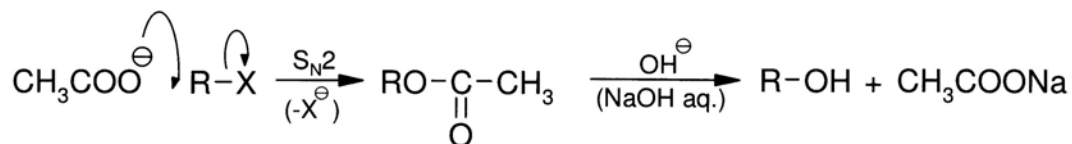
- Hydroliza (niestosowana do celów preparatywnych ze względu na konkurencyjną reakcję eliminacji):

- Solwoliza (efektywna dla 3^0 halogenków):

- Acetoliza + hydroliza octanu – do otrzymywania alkoholi: 1^0 i 2^0 :

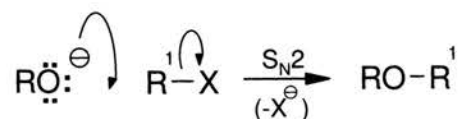

* Dobra grupa opuszczająca jest zawsze stosunkowo trwałą, *slabo zasadową* cząsteczką lub anionem. Grupa opuszczająca jest tym *lepsza*, im jest ona *slabszą zasadą*.

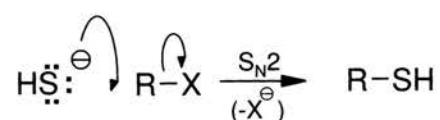
** Symbol S_N pochodzi od angielskiego terminu „substitution nucleophilic” – podstawienie nukleofilowe.

*** W jęz. ang. „functional group interconversion” – FGI.

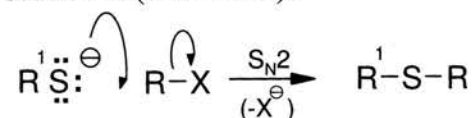
- Synteza eterów Williamsona:

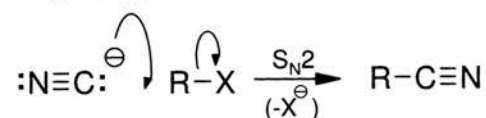
- Synteza tioli (merkaptanów):

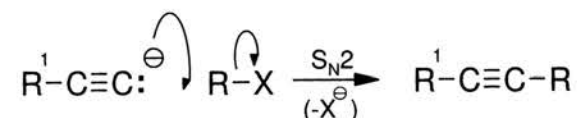
- Synteza sulfidów (tioeterów):

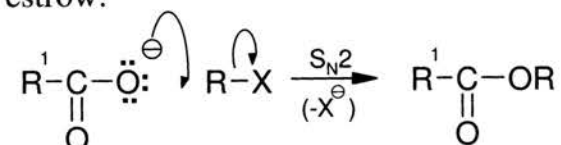
- Synteza nitryli (cyjanków):

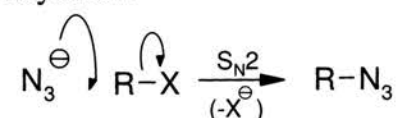
- Alkilowanie terminalnych alkinów:

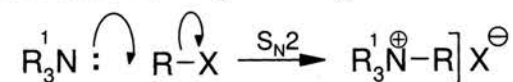
- Synteza estrów:

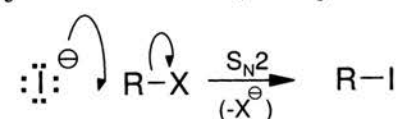
- Synteza azydków:

- Synteza czwartorzędowych halogenków amoniowych:

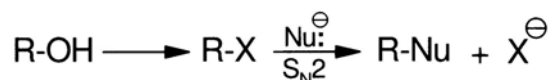
- Synteza jodków alkilów (reakcja Finkelsteina):

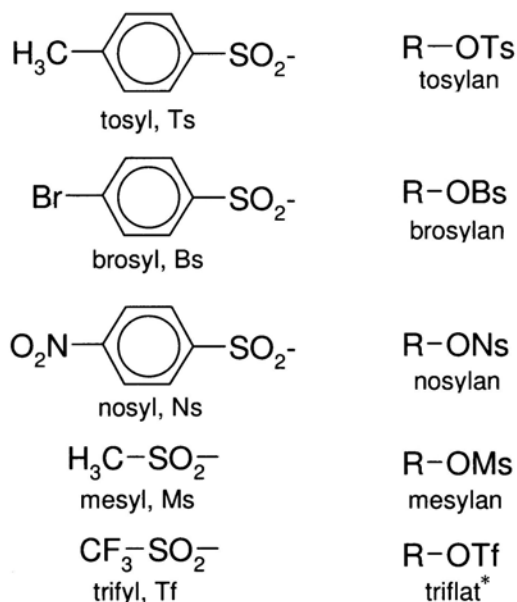

13.4.2. Reakcje nukleofilowego podstawienia (S_N) z użyciem alkilo- i arylosulfonianów

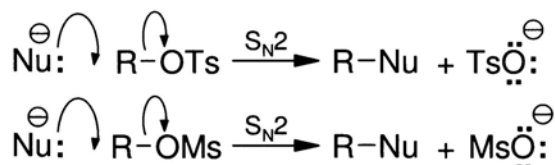
Pierwotnymi substratami, służącymi do syntezy różnych typów związków organicznych drogą wymiany grup funkcyjnych (FGI), są zwykle alkohole, które przekształca się w halogenki alkilów, poddawane następnie reakcjom podstawienia nukleofilowego:

Niejednokrotnie wygodniej jest stosować do reakcji S_N2 odpowiednie alkilo- lub arylosulfoniany, stosunkowo łatwo dostępne z alkoholi, a ponadto znacznie reaktywniejsze od halogenków alkilów. Do najważniejszych tego typu pochodnych alkoholi należą:

W reakcjach nukleofilowego podstawienia z udziałem powyższych związków dobrymi grupami opuszczającymi są bardzo słabo zasadowe aniony kwasów sulfonowych, np.:

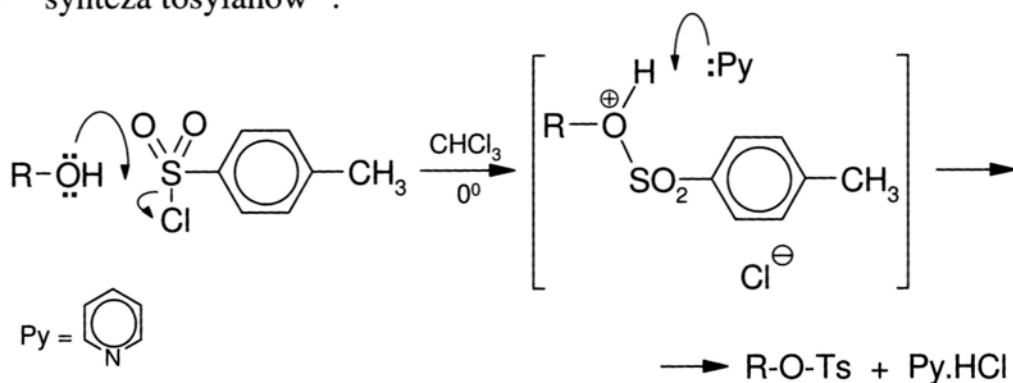
* Nazwę „triflate” zaproponował po raz pierwszy A. Streitwieser, Jr. (*J. Am. Chem. Soc.* **1968**, *90*, 1598).

**Ilościowe porównanie wpływu grupy opuszczającej
na względne szybkości reakcji S_N**

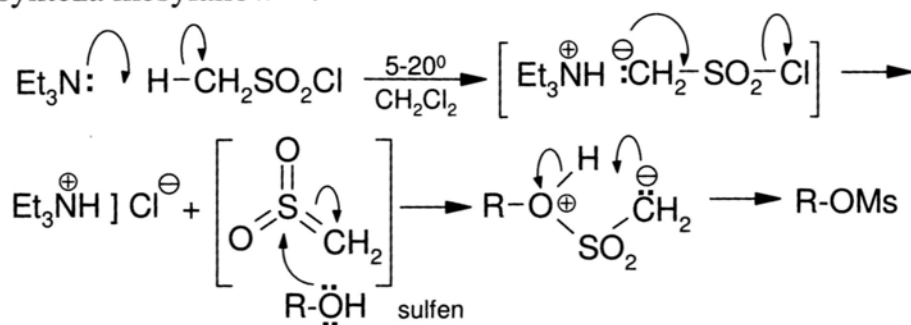
-F	0.01		-OTs	190
-Cl	1.0		-OMs	270
-Br	50		-OBs	685
-I	150		-ONs	3500
-OH ₂ [⊕]	50		-OTf	150×10 ⁵

Na szczególne podkreślenie zasługuje reaktywność *triflatów*, w których anion TfO[⊖] jest jedną z najlepszych znanych dotąd grup opuszczających*. Najczęściej używanymi w pracach syntetycznych są *tosylany* i *mesylany*, stosunkowo łatwo dostępne z odpowiednich alkoholi i chlorków tosyłu lub mesyłu:

- synteza tosyłanów**:

- synteza mesylianów***:

* Artykuł przeglądowy dot. triflatów: P.J. Stang, M. Hanack, L.R. Subramanian, *Synthesis* **1982**, 85-126.

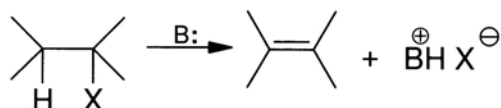
** G.W. Kabalka, M. Varma, R.S. Varma, *J.Org.Chem.* **1986**, 51, 2386 oraz cytowania.

*** R.K. Crossland, K.L. Servis, *J.Org.Chem.* **1970**, 35, 3195; procedura uproszczona: A. Zwierzak, *Phosphorus, Sulfur and Silicon* **1993**, 75, 51.

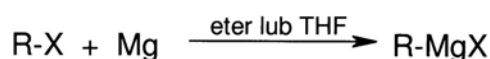
W reakcji *eliminacji* tworzy się najpierw *sulfen*, niestrawny i reaktywny związek pośredni. Addycja alkoholu do sulfenu daje mesylan.

13.4.3. Inne reakcje halogenków alkilów

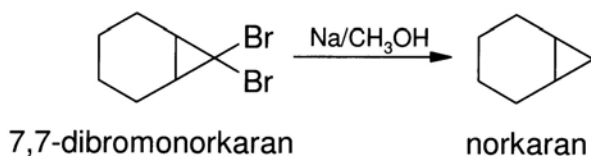
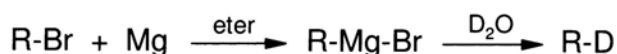
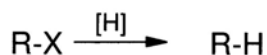
- Dehydrohalogenacja (eliminacja) (patrz rozdział 4.4.5; mechanizm eliminacji omówiony zostanie szczegółowo w dalszej części niniejszego rozdziału):

- Synteza związków Grignarda (patrz rozdział 2.6.3):

- Redukcja (patrz rozdziały 2.6.2 i 2.6.3):

13.4.4. Mechanizmy reakcji nukleofilowego podstawienia

Badania kinetyki* reakcji nukleofilowego podstawienia wykazały, że niektóre spośród tych reakcji są rzędu drugiego, a inne – rzędu pierwszego. Rząd reakcji jest równy sumie wykładników potęg w równaniu na szybkość reakcji:

$$v = k [\text{A}]^a [\text{B}]^b$$

k – stała szybkości reakcji,

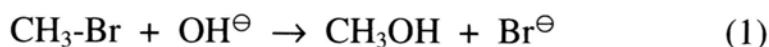
[A] i [B] – stężenia substratów A i B biorących udział w reakcji,

a, b = 0, 1, 2, ...itd.

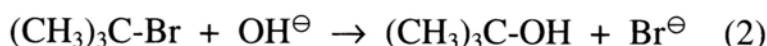
---

* Kinetyką nazywamy dział chemii, zajmujący się badaniem szybkości reakcji w ogóle, a w szczególności badaniem zależności szybkości reakcji od stężeń reagentów.

Szybkości reakcji zasadowej hydrolizy bromku metylu (1) i bromku *t*-butylu (2) w 80% EtOH_{aq}. w temp. 55⁰ opisują następujące równania kinetyczne:

$v = k[\text{CH}_3\text{-Br}][\text{OH}^\ominus]$ – reakcja drugiego rzędu; szybkość reakcji zależy od stężenia obydwu reagujących substratów.

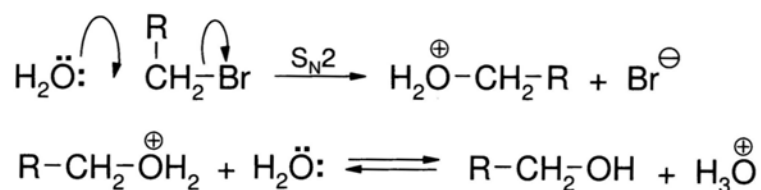

$v = k[(\text{CH}_3)_3\text{C-Br}]$ – reakcja pierwszego rzędu; szybkość reakcji zależy tylko od stężenia halogenku.

Celem wyjaśnienia różnic w rzędzie kinetycznym reakcji nukleofilowego podstawienia zaproponowano dla nich dwa różne mechanizmy – S_N2 i S_N1*.

13.4.4.1. Reakcje dwucząsteczkowego podstawienia nukleofilowego – S_N2

W symbolu S_N2 cyfra „2” oznacza *cząsteczkowość reakcji*, a nie jej rząd kinetyczny. *Cząsteczkowość reakcji* określa liczba cząstek (cząsteczek, jonów, itp.), których *kowalencyjność ulega zmianie w najwolniejszym etapie reakcji*, tzn. które w etapie tym zderzają się ze sobą rozrywając stare i tworząc nowe wiązania. Zwykle reakcje dwucząsteczkowe są kinetycznie drugiego rzędu. W niektórych przypadkach, gdy jeden z reagentów jest rozpuszczalnikiem i jego stężenie w czasie reakcji praktycznie nie ulega zmianie (procesy tzw. *solwolizy*), w typowych reakcjach dwucząsteczkowych obserwujemy kinetykę pierwszego rzędu (tzw. reakcje *pseudo pierwszego rzędu*), np.:

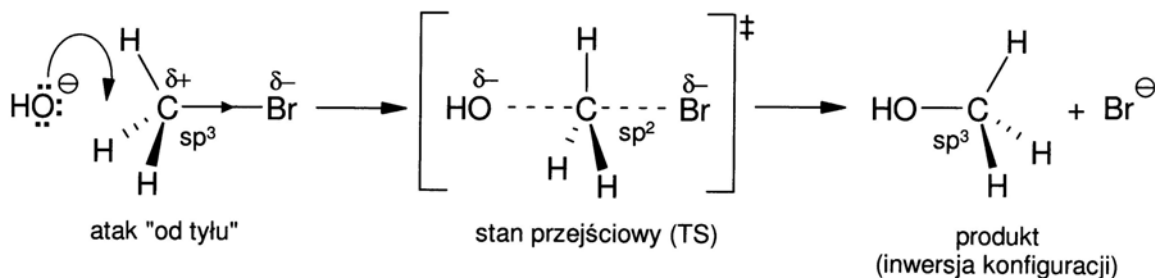
Szybkość solwolizy (hydrolizy) 1⁰ halogenku określa wyrażenie:

$$v = k [\text{R-CH}_2\text{-Br}]$$

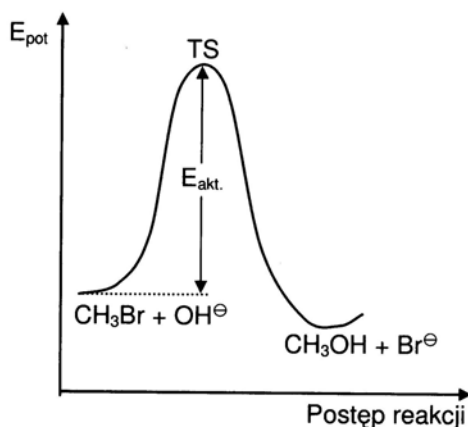
W reakcji zasadowej hydrolizy CH₃Br, która jest *kinetycznie drugiego rzędu* operuje mechanizm S_N2. Atak nukleofila (OH[⊖]) „od tyłu” (od strony przeciwnej do grupy opuszczającej) prowadzi do *stanu przejściowego*, w którym OH i Br leżą na wspólnej prostej (*układ kolinearny*), prostopadłej do płaszczyzny podstawników związanych z *atomem węgla w stanie hybrydyzacji sp²*. Odejście

* C.K. Ingold, E.D. Hughes et al., *J.Chem.Soc* **1937**, 1252.

grupy opuszczającej (anion $\text{Br}^\ominus$) jest *synchroniczne* z wytworzeniem wiązania C–OH, *rehybrydyzacją* atomu węgla ($\text{C}_{\text{sp}^2} \rightarrow \text{C}_{\text{sp}^3}$) oraz *zmiianą konfiguracji na przeciwną – inwersją*. Zerwaniu wiązań typu jon–dipol między anionem $\text{OH}^\ominus$ i cząsteczkami rozpuszczalnika towarzyszy wytworzenie nowych wiązań tego samego typu między anionem $\text{Br}^\ominus$ i cząsteczkami rozpuszczalnika (*solwatacja anionu*).

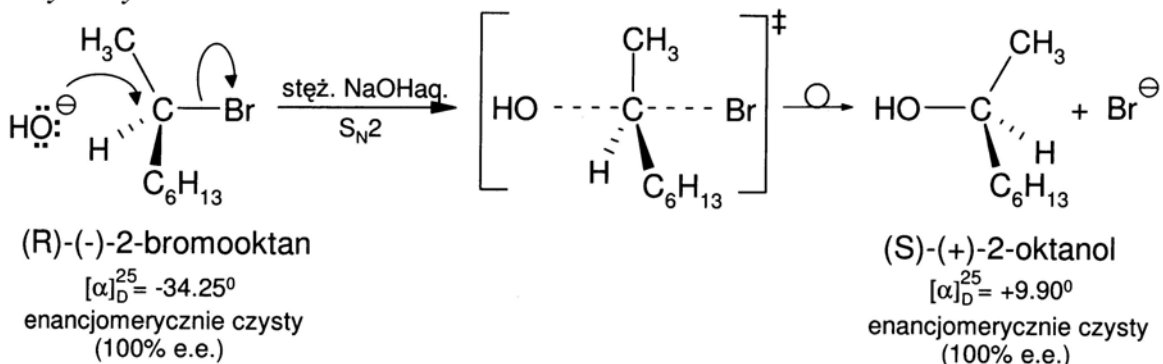
Zmiany energii potencjalnej reagującego układu można przedstawić graficznie.

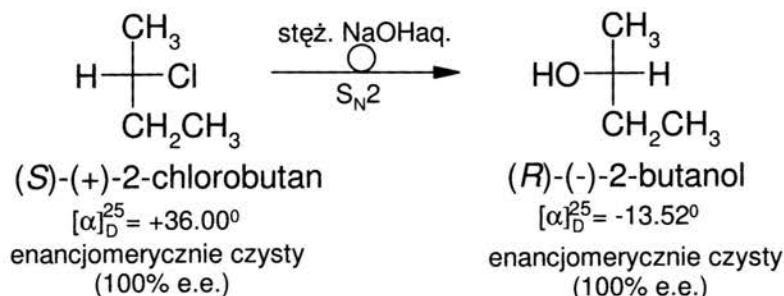

Stereochemia reakcji $\text{S}_{\text{N}}2$

Bezpośrednią konsekwencją ataku „od tyłu” postulowanego w mechanizmie $\text{S}_{\text{N}}2$ jest *inwersja konfiguracji* każdej z reagujących cząsteczek. Produkt reakcji wykonanej przy użyciu czystego enancjomerycznie substratu ma konfigurację przeciwną i jest również enancjomerycznie czysty.

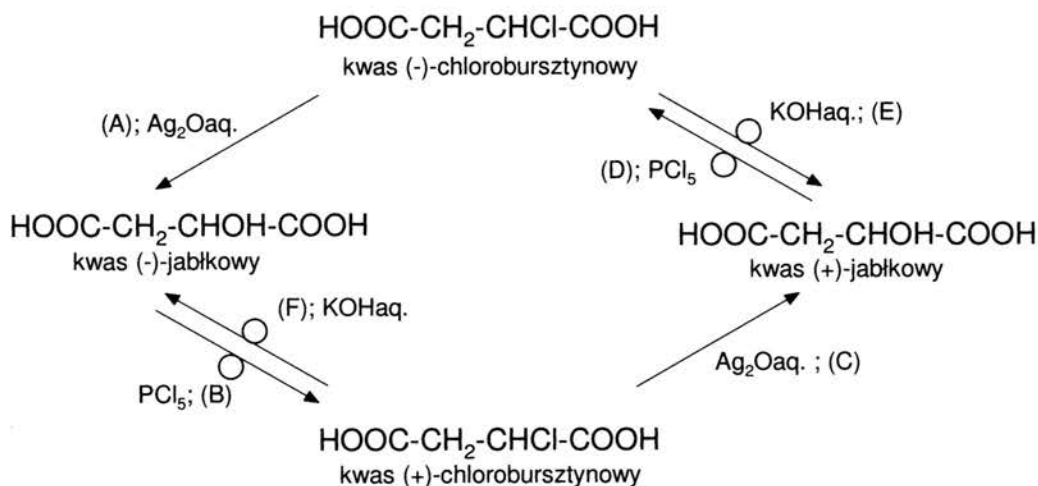
Przykłady:

Inwersja konfiguracji, obserwowana zawsze w reakcjach $\text{S}_\text{N}2^*$, stanowi jednoznaczny dowód poprawności postulowanego mechanizmu. W braku innych dowodów *inwersję konfiguracji w reakcjach S_N* traktować można jako *kryterium mechanizmu $\text{S}_\text{N}2$* .

Proces inwersji w reakcjach nukleofilowego podstawienia został zaobserwowany po raz pierwszy przez łotewskiego chemika P. Waldena (Uniwersytet w Rydze) i nazywany bywa często *inwersją Waldena* dla uhonorowania jego odkrywcy. Walden opisał jako pierwszy tzw. *cykl Waldena* (*Ber.* **1897**, 30, 3146) ilustrujący serię transformacji zachodzących z inwersją oraz retencją konfiguracji:

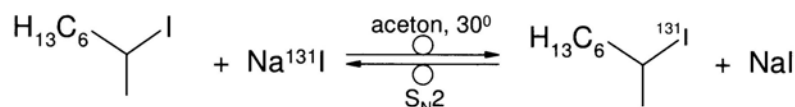
Obecnie wiadomo, że w powyższym cyklu reakcje (A) i (C) zachodzą z *retencją konfiguracji* (udział grupy sąsiadującej, dwie kolejne inwersje), a reakcje (B), (D), (E) i (F) zachodzą z *inwersją konfiguracji* ($\text{S}_\text{N}2$). Walden wiedział jedynie, że jeżeli kwas l-bursztynowy daje w reakcji (A) z Ag_2O kwas l-jabłkowy, a w reakcji (E) z KOH kwas d-jabłkowy, to jedna z tych reakcji zachodzić musi z *inwersją konfiguracji*.

Eleganckim dowodem eksperymentalnym ustalającym definitywnie, że *każdy akt nukleofilowego podstawienia zachodzi z inwersją* jest doświadczenie Hughesa

* W piśmiennictwie chemicznym lat siedemdziesiątych sugerowano (Ugi, Stohrer), że niektóre reakcje $\text{S}_\text{N}2$ w układach cyklopropanowych i cyklobutanowych mogą zachodzić z *retencją konfiguracji*. Sugestie te zostały ostatecznie zdyskredytowane w publikacji: D. Seebach et al., *Helv. Chim. Acta* **1976**, 59, 1547.

(E.D. Hughes et al., *J. Chem. Soc.* **1935**, 1525), w którym stwierdzono, że w reakcji 2-jodooktanu z promieniotwórczym $^{131}\text{I}^-$ szybkość racemizacji jest dwukrotnie większa od szybkości wymiany izotopowej (inwersji):

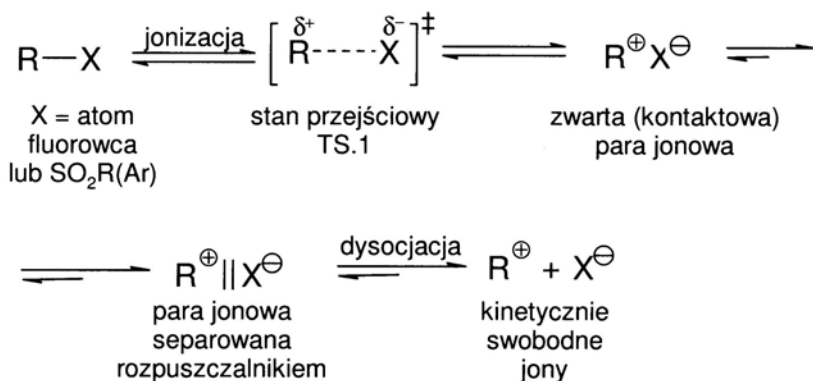
Każdy akt wymiany izotopowej zachodzącej z inwersją powoduje utworzenie się dwóch cząsteczek racemicznych. Wynik taki dowodzi jednoznacznie inwersji konfiguracji w reakcjach nukleofilowego podstawienia $\text{S}_{\text{N}}2$.

13.4.4.2. Reakcje jednocząsteczkowego podstawienia nukleofilowego – $\text{S}_{\text{N}}1$

W symbolu $\text{S}_{\text{N}}1$ cyfra „1” określa cząsteczkowość reakcji. Oznacza to, że w najwolniejszym etapie procesu udział bierze (ulega zmianom kowalencyjnym) tylko jedna cząsteczka, którą jest halogenek lub sulfonian alkilu (jeżeli pominąć liczne, niezbędne do jonizacji i solwatacji jonów cząsteczki rozpuszczalnika).

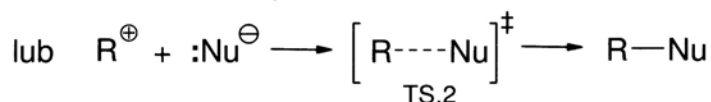
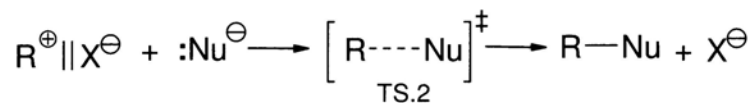
Mechanizm $\text{S}_{\text{N}}1$

Etap 1 – wolny, jonizacja (schemat jonizacji wg S. Winsteina):

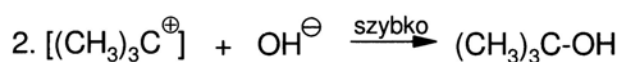
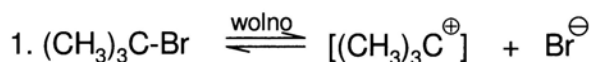

Zwarta (kontaktowa) para jonowa, w której oddziaływanie elektrostatyczne kation–anion jest b. silne, może ulegać tylko przekształceniu w substrat (tzw. *powrót wewnętrzny*, ang. „internal return”). *Para jonowa separowana rozpuszczalnikiem* oraz karbokation są łatwo dostępne dla zewnętrznego nukleofila i mogą z nim reagować, m.in. w sensie podstawienia. *Jonizacja* jest *etapem wolnym*, określającym szybkość całej reakcji. Energia potrzebna do jonizacji jest kompensowana energią solwatacji utworzonych jonów.

Etap 2 – szybki, rekombinacja karbokationu z nukleofilem:

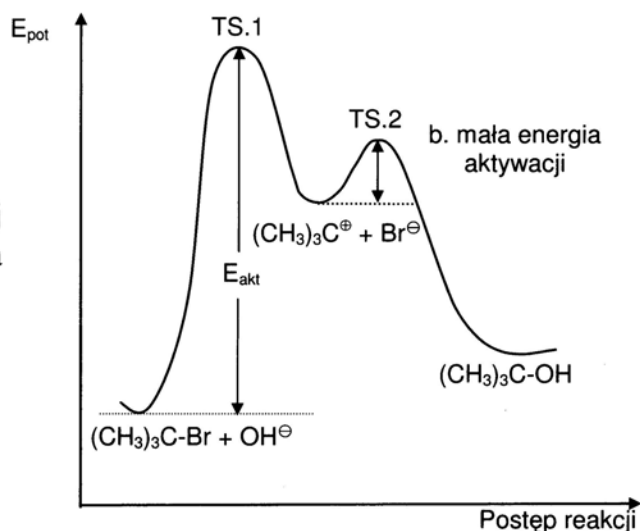

Mechanizm S_N1 operuje w reakcji zasadowej hydrolizy $(CH_3)_3C-Br$ przy niskich stężeniach anionu $OH^{\ominus}$:

Reakcja jest *jednocząsteczkowa*, ponieważ w jej najwolniejszym etapie (etap 1) bierze udział tylko cząsteczka halogenku. *Kinetyka reakcji jest pierwszego rzędu na początku*, przy stosunkowo niskim procencie przereagowania substratów. Ponieważ pierwszy etap jest odwracalny, w miarę postępu reakcji rośnie stężenie anionu $Br^{\ominus}$ i rośnie również szybkość reakcji odwrotnej. Rząd reakcji w trakcie jej postępu zmienia się na ułamkowy (<1).

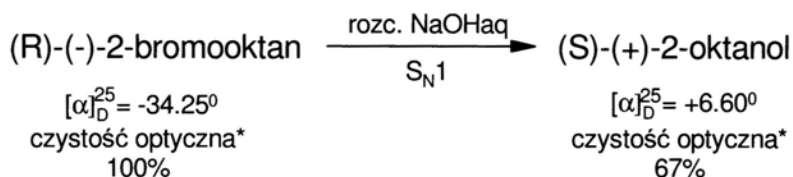
Zmiany energii potencjalnej reagującego układu można przedstawić graficznie.

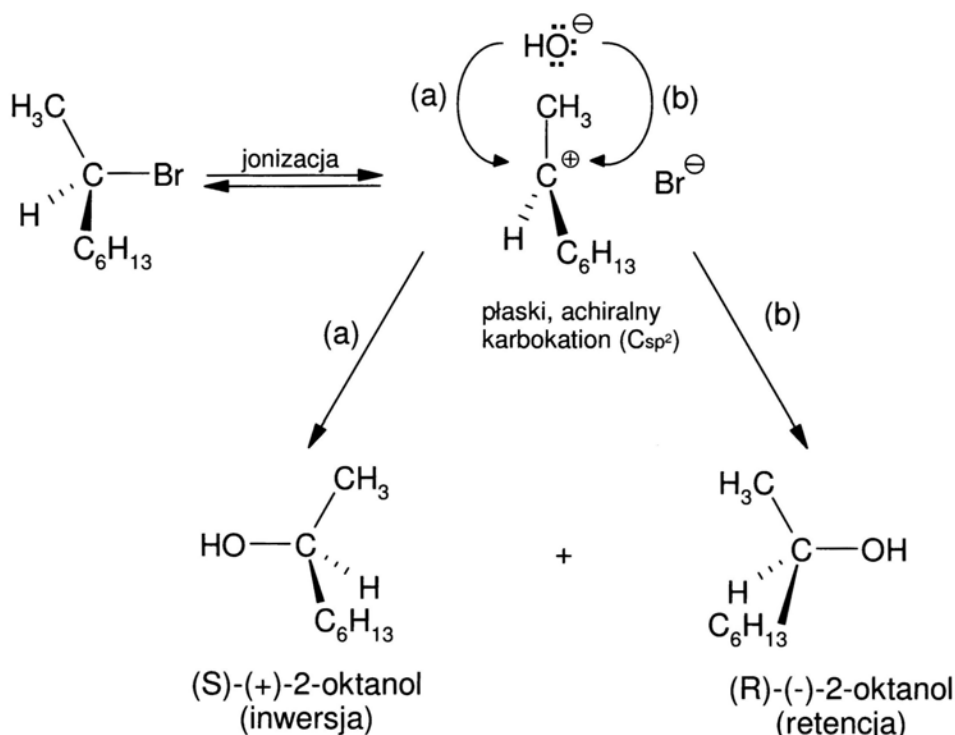
Stereochemia reakcji S_N1

Tworzący się w etapie 1 reakcji S_N1 karbokation ma konfigurację płaską i jest *achiralny*. W reakcji z nukleofilem (etap 2) daje on *produkt zracemizowany całkowicie* lub częściej – *mieszanicę związku zinwertowanego i racematu* (częściowa racemizacja).

Przykład:

2-bromooktan przy bardzo niskich stężeniach NaOHaq. reaguje wg *mechanizmu* $S_{\text{N}}1$, który jest *niewrażliwy na stężenie nukleofila*. W takich warunkach *szybkość reakcji* $S_{\text{N}}2$ (zależna od stężenia nukleofila) jest *praktycznie całkowicie zahamowana*.

Preferowany jest *atak „od tyłu”* (a) na płaski karbokation z utworzeniem *produktu zinwertowanego*, ponieważ anion $\text{Br}^{\ominus}$ utrudnia dostęp $\text{OH}^{\ominus}$ do centrum kationowego od strony przeciwnej, czyli *atak frontalny* (b). W takiej sytuacji powstaje *znacznie więcej produktu z inwersją niż z retencją* i utworzona mieszanina jest *częściowo zracementowana* (67% produktu zinwertowanego + 33% racematu).

* Czystość optyczna (o.p., „optical purity”) lub nadmiar enancjomeryczny (e.e., „enantiomeric excess”) = $\frac{\text{skręcalność mieszaniny enancjomerów}}{\text{skręcalność czystego enancjomeru}} \cdot 100\%$.